

Ας πάρουμε στα σοβαρά καθετί δημόσιο

Κωνσταντίνος Γιαννακόπουλος
Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών
www.cyannakopoulos.gr

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Εισαγωγή

I. Η υπεράσπιση του δημόσιου

II. Η επανεφεύρεση του δημόσιου

Επίλογος

ΚΕΙΜΕΝΟ

Στις μέρες μας, το κράτος δικαίου και η δημοκρατία διέρχονται μια βαθιά κρίση, η οποία αποτελεί σύμπτωμα της νεοφεουδαρχικής εξέλιξης των πολιτικών θεσμών, δηλαδή της αναβίωσης, στη Χώρα μας, στην Ευρώπη και ευρύτερα, προνεωτερικών προτύπων. Μεταξύ αυτών των προτύπων, συγκαταλέγεται η υβριδοποίηση δημόσιου και ιδιωτικού, η οποία απαξιώνει το κύρος καθετί δημόσιου (του Κράτους, του δημόσιου χώρου, των δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών, του δημόσιου συμφέροντος). Αυτή η απαξίωση υπονομεύει το τρίπτυχο της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία επιβάλλει συμπόρευση της οικονομικής ανάπτυξης, της περιβαλλοντικής προστασίας και της κοινωνικής συνοχής.

Πρόκειται για μια πολυδιάστατη διαδικασία ιδιωτικοποίησης των συνταγματικών, οικονομικών και κοινωνικών προτύπων, η οποία κλιμακώνεται σε τρία επίπεδα.

Σε ένα πρώτο επίπεδο, η διαδικασία αυτή συνδέεται με την αδυναμία της πολιτικής να δημιουργήσει νέο δίκαιο που αμφισβητεί τα κεκτημένα των ισχυρών ιδιωτικών συμφερόντων. Το συνταγματικό δίκαιο εργαλειοποιείται προς όφελος της οικονομικής αποτελεσματικότητας και δεν παρέχει ασφάλεια. Γι' αυτό, στην πράξη, οι άνθρωποι αναγκάζονται να προσεταιριστούν κάποιον ισχυρότερο από αυτούς. Η *διακυβέρνηση με αριθμούς* οδηγεί τελικά στο δίκαιο του ισχυρότερου. Σπουδαίες δε πτυχές του δημόσιου συμφέροντος, όπως η προστασία του περιβάλλοντος και της υγείας, μολονότι καλύπτονται από το σύνολο σχεδόν των νομικών εγγυήσεων, εκπίπτουν σε νομιμοποιητικό άλλοθι κάθε κυρίαρχης οικονομικής επιλογής και αυθαιρεσίας.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, οι δυτικές δημοκρατίες δεν ασπάζονται απλώς την απορρύθμιση της οικονομίας. Οι ελίτ επιδιώκουν πλέον κάτι που περιγράφεται εύστοχα ως μια νέα μορφή φεουδαρχίας, στο πλαίσιο της οποίας τόσο οι δημόσιες λειτουργίες όσο και τα δικαιώματα των πολιτών επιστρέφουν σε καθεστώς ανεξέλεγκτου ελέγχου από ιδιωτικές επιχειρήσεις. Αυτός ο ανεξέλεγκτος έλεγχος υπονομεύει όχι μόνο το κοινωνικό κράτος δικαίου, αλλά και τις ατομικές ελευθερίες. Στον σημερινό ιδιαίτερα επισφαλής παγκοσμιοποιημένο καπιταλισμό, η προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού έχει παραμεριστεί από τη διασφάλιση της ανταγωνιστικότητας των εθνικών οικονομιών. Για να παραμείνουν ανταγωνιστικά, τα κράτη, αντί να διαλύουν, προωθούν μονοπώλια. Αυτή η νέα μορφή *κρατικού καπιταλισμού* κερδίζει διαρκώς έδαφος, εδραιώνοντας την επιτήρηση και τον εξαναγκασμό, δηλαδή τον αυταρχισμό.

Σε ένα τρίτο επίπεδο, ισχυρά ιδιωτικά κέντρα εξουσίας φτάνουν να διεκδικούν ευθέως τη συντακτική εξουσία. Αυτός ο ιδιωτικός συνταγματισμός προάγεται με εντυπωσιακό τρόπο, προεχόντως από τις παγκόσμιους βεληνεκούς ψηφιακές πλατφόρμες επικοινωνίας. Μετά την πανδημία, αυτές οι πλατφόρμες αντιμετωπίζονται ως βασικά τμήματα της κοινωνικής υποδομής και τείνουν να εξελιχθούν σε «ψηφιακά Κράτη», με κοσμοπολίτικους θεσμούς, όπως το Εποπτικό Συμβούλιο (Oversight Board) -το λεγόμενο Ανώτατο Δικαστήριο- της εταιρίας Facebook (νυν Meta). Σε καθεστώς ατελούς ελέγχου, οι εν λόγω πλατφόρμες εισάγουν νεοφεουδαρχικά οικονομικά μοντέλα και, όπως δείχνει ο πόλεμος στην Ουκρανία, κατορθώνουν να μετέχουν, με απρόσμενη αυτονομία, ακόμη και σε στρατιωτικές επιχειρήσεις.

Ενόψει αυτής της κατάστασης, εκτιμώ ότι, για τη διασφάλιση μιας βιώσιμης ανάπτυξης, σε ένα δικαιοκρατικό πλαίσιο συναίρεσης πολιτικής και κοινωνικής δημοκρατίας, πρέπει να προτάσσεται η αποκατάσταση του κύρους καθετί δημόσιου. Αυτή η αποκατάσταση προϋποθέτει όχι μόνο την υπεράσπιση (I) αλλά και την επανεφεύρεση (II) του δημόσιου.

I. Η υπεράσπιση του δημόσιου

Η υπεράσπιση καθετί δημόσιου συνδέεται, εκτός των άλλων, με την τήρηση της συνταγματικής νομιμότητας, με τη δραστική βελτίωση της οργάνωσης και της λειτουργίας των δημόσιων εξουσιών, καθώς επίσης και με την αυστηρή οριοθέτηση κάθε μορφής ιδιωτικοποίησής τους.

Η τήρηση του Συντάγματος, καίτοι φαντάζει ως ένα αίτημα κοινότοπο, αν όχι συντηρητικό, αποτελεί θεμελιώδη εγγύηση του δημόσιου συμφέροντος και κριτήριο αξιοπιστίας κάθε δημόσιας πολιτικής. Αρμόζει δε να επιδιωχθεί με σθένος, αλλά και με σκεπτικισμό απέναντι στους υφιστάμενους θεσμούς. Για παράδειγμα, απ' τη μια, επιβάλλεται η στήριξη της συνεπούς στάσης του προέδρου της Αρχής Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ), Χρ. Ράμμου, η οποία ανέδειξε ότι, υπό τις παρούσες συνθήκες στη Χώρα μας, η τήρηση της συνταγματικής νομιμότητας μπορεί να αποτελεί ριζοσπαστική τομή. Απ' τη άλλη, αυτή η, ούτως ή άλλως, μάλλον μεμονωμένη στάση, δεν μπορεί να αναιρέσει τον προβληματικό θεσμικό ρόλο των ανεξάρτητων αρχών, οι οποίες, κατά κανόνα, κλονίζουν τη συνοχή του κράτους και συμβάλλουν στη διάχυση των πολιτικών ευθυνών.

Η δραστική βελτίωση της οργάνωσης και λειτουργίας των δημόσιων εξουσιών -η αντιμετώπιση της τεχνοκρατικής ανεπάρκειας, της πελατειακής λογικής και της διαφθοράς- είναι βασική προϋπόθεση υπεράσπισης του δημόσιου συμφέροντος. Ο διαρκής εκσυγχρονισμός του δημόσιων εξουσιών αποτελεί αναγκαία συνθήκη κάθε βιώσιμης ανάπτυξης και δεν πρέπει να ταυτίζεται με τη νεοφιλελεύθερη εκδοχή του.

Την ίδια στιγμή, είναι φανερό ότι πρέπει να περιοριστούν οι ιδιωτικοποιήσεις, οι οποίες, ιδίως στη Χώρα μας, έχουν φτάσει να πλανώνται εμμονικά πάνω από καθετί δημόσιο, ακόμη και πάνω από την υγεία και το νερό. Η υπόθεση των υποκλοπών ανέδειξε το παράδοξο, αλλά ιδιαίτερα διδακτικό, ότι δημόσια αρχεία κρίσιμα για την εθνική ασφάλεια, ενώ βρίσκονται στη διάθεση μη πιστοποιημένων υπαλλήλων ιδιωτικών παρόχων επικοινωνιών, δεν είναι ευχερώς προσβάσιμα από τη συνταγματικά αρμόδια ΑΔΑΕ. Σε κάθε περίπτωση, όταν προωθείται μια ιδιωτικοποίηση, απαιτείται αποτελεσματικός διοικητικός έλεγχός της. Μεταξύ άλλων, είναι σκόπιμο να διευρυνθούν οι θεσμοθετημένες συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, δηλαδή η συμμετοχή των δημόσιων φορέων στο μετοχικό κεφάλαιο και στη διοίκηση των φορέων παραχώρησης.

Ο πιο σημαντικός, όμως, τρόπος υπεράσπισης του δημόσιου είναι η επανεφεύρεσή του.

II. Η επανεφεύρεση του δημόσιου

Θεμελιώδες πρόταγμα, στη σημερινή εποχή, αποτελεί ο εκδημοκρατισμός της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης, μέσω της ανάδειξης του δήμου ως πρωταγωνιστή σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό -αν όχι παγκόσμιο- επίπεδο.

Η υπέρβαση του κρατικού από το δημόσιο δεν πρέπει να γίνεται αντιληπτή μόνο ως το αίτημα του νεοφιλελεύθερου δόγματος που έχει οδηγήσει στη συρρίκνωση του Κράτους και στην ιδιωτική διαχείριση των δημόσιων αγαθών. Αυτή η συρρίκνωση του Κράτους μπορεί να ευνοήσει την προσπάθεια υπέρβασης και δημοκρατικού ελέγχου του από την Κοινωνία. Με τη βοήθεια της ψηφιακής τεχνολογίας, είναι κρίσιμο να επιδιωχθεί η διεύρυνση της ουσιαστικής συμμετοχής των πολιτών σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης, η ανασυγκρότηση των πολιτικών κομμάτων και κινημάτων σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, καθώς επίσης και η συγκρότηση και η συνεπής λειτουργία δικτύων ομόλογων σχημάτων σε -τουλάχιστον- ευρωπαϊκό επίπεδο. Προς τούτο, πέραν των ιδιωτικών δομών, χρειάζεται να διαμορφωθούν τοπικά, εθνικά και ευρωπαϊκά δίκτυα, πλατφόρμες και διαδικασίες ενημέρωσης, επικοινωνίας, συμμετοχής και λήψης αποφάσεων, καθώς και ασφαλείς αποθήκες δεδομένων που θα ανήκουν σε δημόσιους φορείς ή θα υπάγονται σε αποτελεσματικό δημόσιο έλεγχο. Ουδόλωσ αρκούν, όπως ισχύουν σήμερα, οι δημοσιεύσεις στη «Διαύγεια», οι ηλεκτρονικές διαβουλεύσεις στο *Open.Gov.gr* ή η ηλεκτρονική επικοινωνία μεταξύ δημόσιων αρχών και πολιτών, μέσω πλατφορμών τύπου *TAXISnet* και πιστοποιήσεων εκ μέρους τραπεζών. Πρόκειται για δομές που, τις περισσότερες φορές, απλώς αναπαράγουν στο διαδίκτυο τις παραδοσιακές σχέσεις ιδιωτικοποιημένου Κράτους και παθητικού πολίτη. Ο εκδημοκρατισμός της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης προϋποθέτει τον εκδημοκρατισμό του ψηφιακού μετασχηματισμού της. Στη σύγχρονη εποχή, ο δημόσιος τομέας δεν δικαιολογείται να είναι λιγότερο φιλόδοξος ούτε λιγότερο εφευρετικός από τον ιδιωτικό τομέα.

Επίλογος

Αν θέλουμε μια δικαιοκρατική, δημοκρατική και βιώσιμη -δηλαδή κοινωνικά δίκαιη- ανάπτυξη, πρέπει να προσπαθήσουμε να πάρουμε στα σοβαρά καθετί δημόσιο· όχι μόνο να το υπερασπίσουμε, αλλά και να το εφεύρουμε εκ νέου. Στις μέρες μας, μια τέτοια προσπάθεια έχει να αντιμετωπίσει πολλές δυσκολίες. Μια από αυτές τις δυσκολίες είναι και η διφορούμενη έννοια της λεγόμενης προοδευτικής προοπτικής, της «προοδευτικής ατζέντας» για να επικαλεστώ τον τίτλο του συνεδρίου. Καθώς, σήμερα, κυριαρχούν -είτε συγκρουόμενοι, είτε συνεργαζόμενοι- ο αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός και ο ακροδεξιός λαϊκισμός, πολλές παραδοσιακές φιλελεύθερες πολιτικές θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν συγκριτικά προοδευτικές και, μάλιστα, να είναι πράγματι χρήσιμες για την υπεράσπιση των δημόσιων αξιών. Ωστόσο, τυχόν αφομοίωση από αυτές τις αντιλήψεις και πολιτικές κινδυνεύει να υπονομεύσει την απαιτούμενη επανεφεύρεση των δημόσιων αξιών.